

פרק ח': אקדמיה

פרק ח'

אקדמיה

פרק ח'

אקדמיה*

8.1 תלמידים, סטודנטים, זכאי שבות וזרים

8.1.1 תלמידים וסטודנטים

תלמידים המעוניינים ללמוד בתוכניות של הסוכנות היהודית ושל הישיבות, וסטודנטים זרים המבקשים ללמוד במוסדות מוכרים להשכלה גבוהה בארץ, רשאים להגיש בקשה לקבלת רישיון ישיבה מסוג א-2.¹

רישיון זה נועד להסדיר ישיבה בישראל עבור תלמידים זרים הלומדים במוסד מוכר, סטודנטים לתואר ראשון עד שלישי (לימודי דוקטורט), סטודנטים המשתתפים בהשלמות פוסט-דוקטורט במוסד להשכלה גבוהה, וכן סטודנטים הלומדים בתוכנית אקדמית או קדם-אקדמית.

אפשר להאריך את הרישיון לתקופה של עד ארבע שנים במצטבר, באותו התואר הנלמד, שנה בכל פעם. סטודנטים לתואר שלישי או במסלול של פוסט-דוקטורט, רשאים להגיש בקשה להארכת הרישיון לתקופה מצטברת של עד חמש שנים. האמור לא חל על זכאי שבות.

* פרק זה נכתב על ידי עו"ד דניאל אספירו.

¹ נוהל רשות האוכלוסין וההגירה 5.8.0002 "נוהל מתן/הארכת רישיון שהייה מסוג א/2 לתלמידים ולסטודנטים זרים במוסדות להשכלה גבוהה" (24.6.2015).

עם מיצוי תקופת הרישיון, אפשר להגיש בקשה מיוחדת להארכת הרישיון אשר תועבר להחלטת מנהל לשכת הרשות האזורית.

ככלל, בקשה מסוג זה מוגשת בנציגות ישראל בחו"ל. קיימים מקרים חריגים המתירים לרשות האוכלוסין וההגירה לתת את הרישיון כאשר המבקש שוהה בישראל.

להסרת ספק חל איסור לעבוד בישראל באשרת רישיון הסטודנט, פרט לסטודנטים במסלול תואר שני אשר מעוניינים ללמד במשרה חלקית בתחום מומחיותם באוניברסיטה שהם לומדים בה, על פי התנאים הקבועים בנוהלי רשות האוכלוסין וההגירה.

לפי נוהל זה,² אפשר גם להסדיר מעמד לנלווה לסטודנט מסוג א-4. אשרה זו לא מאפשרת לנלווה לעבוד, פרט לזכאי שבות אשר זכאי לעבוד, זאת בכפוף לאישור מיוחד מאת רשות האוכלוסין וההגירה.

סטודנטים גם רשאים לקבל אשרת כניסה רב־פעמית לתקופה המקסימלית של תוקף הרישיון שניתן להם.

8.1.2 תכניות Work and Study בתחום החקלאות בישראל

תמצית

תכנית המשתלמים הזרים בחקלאות היא מסגרת ייחודית המשלבת הכשרה עיונית ומעשית לסטודנטים ממדינות מתפתחות. הפסיקה עסקה רבות בשאלת מעמד המשתלמים- עובדים או לומדים- ובחוקיות ההסדר.

המסגרת הנורמטיבית

במסגרת התכנית מגיעים לישראל סטודנטים זרים ממדינות מתפתחות, הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה בתחומי החקלאות, ועוברים בארץ הכשרה עיונית

² ראו לעיל ה"ש 1.

ומעשית בת 11 חודשים. על הפעלת התכנית אמון שר החוץ, והיא מהווה חלק מפעולות הפיתוח וסיוע החוץ הבינלאומי של מדינת ישראל.

כפי שנפסק בפסק הדין המרכזי בעניין בג"ץ 3717/21 - קו לעובד נגד ממשלת ישראל³ (להלן: "קו לעובד"), מטרתה המוצהרת של התכנית היא להעניק למשתלמים הכשרה בחקלאות מודרנית, לעודדם להקים מיזמים חקלאיים עם שובם למדינותיהם, וכן להעניק ידע וסיוע למדינות מתפתחות, תוך עידוד שיתופי פעולה בינלאומיים.

מבנה התכנית

התכנית מופעלת על-ידי תאגידים פרטיים ישראלים המכונים "מרכזי השתלמות", האמונים על הכשרת המשתלמים. לצורך כך, הם מתקשרים עם מוסדות בתחום החקלאות במדינות המוצא וכן עם בעלי משקים חקלאיים בישראל, המשמשים כחונכים לצורך ההכשרה המעשית.

התכנית שפועלת מזה עשרות שנים זכתה לשבחים רבים מצד המשתתפים, מגורמים רלוונטיים ומדינות בעולם, ונחשבת לתכנית אפקטיבית אשר זוכה לביקוש רב.

ההסדרה הרגולטורית

עד שנת 2020, המסגרת הרגולטורית, שעל פיה התנהלה התכנית, הייתה דלה ביותר וכללה שתי החלטות ממשלה:

א. מכסה השנתית של המשתלמים.

ב. כיצד תיקבע התפלגות המדינות שמהן יגיעו.

³ בג"ץ 3717/21 - קו לעובד נגד ממשלת ישראל (י"ד בתמוז התשפ"ג, 3.7.2023).

נוכח הביקורת שספגה התכנית, הוחלט על הקמת ועדה בין-משרדית שתפעל לגיבוש נוהל להסדרת עבודת משרדי הממשלה. בע"מ **אטלנטיס**⁴ נקבע שבהתאם לנוהל שפורסם ביום 8.4.2021 על ידי משרד החוץ ההכשרה העיונית תועבר על ידי מרצים בעלי תואר ראשון בחקלאות, תתקיים יום בשבוע ולא תפחת מ-240 שעות אקדמיות. ההכשרה המעשית לא תארך יותר מ-5 ימים בשבוע, תכלול שיעורים שבועיים של הדרכה מקצועית, ולא תכלול מטלות שאין להן קשר לתוכן הלימודים.

מעמד המשתלם- עובד או לומד?

בנוהל נקבע כי "במסגרת ההכשרה המעשית, החונך הוא מעסיקו של המשתלם", ובהתאם חלות על החונך הוראות משפט העבודה במלואן, לרבות הוראות חוק עובדים זרים, ועליו לשאת בשכר עבודת המשתלם.

עם זאת, בית המשפט קבע כי בהתחשב במאפייניה הייחודיים של התכנית, אין די בכך כדי לקבוע ששיבוץ המשתלמים במשקים נועד לשם העסקתם בלבד, זאת בהינתן התכלית הלימודית-חינוכית של התכנית, הגם שהיא כוללת לימוד על דרך של הכשרה מעשית.⁵

בית המשפט העליון נדרש לשאלה מהותית בדבר טיבה של התכנית, ובפרט האם מדובר במודל של חונכות מקצועית לגיטימית בתחום החקלאות, או שמא במנגנון העלול להיות כסות להעסקה פוגענית או לעבודות מודרנית.

במסגרת הדיון, מצא בית המשפט לנכון לשמוע גם את עמדת מְתַאֲמָת המאבק בסחר בבני אדם, וזאת נוכח החשש כי הגורם הממונה במשרד החוץ אינו מחזיק במלוא הכלים והסמכויות הנדרשים לשם הפעלת מערך פיקוח אפקטיבי על תנאי העסקתם של המשתתפים בענף החקלאות.

⁴ ע"מ 6629/21 - **אטלנטיס מרכזי הכשרה לחקלאות בעמ נגד משרד החוץ - אגף משב** (י"א באדר ב' התשפ"ב, 14.3.2022)

⁵ סעיף 5 לפסק דין קו לעובד.

בסופו של יום, בית המשפט העליון דחה את העתירה לביטול התכנית, ובכך הותיר את התכנית על כנה. עם זאת, בית המשפט הדגיש את הצורך בחיזוק ובעיבוי מערך הפיקוח מצד רשויות המדינה, על מנת להבטיח כי יישום התכנית ייעשה כדין וכי זכויות המשתתפים בה יישמרו.

לצד זאת, בית המשפט הבהיר כי הדלתות פתוחות בפני פניות ועתירות עתידיות ביחס לתכנית, הן במישור העקרוני והכללי והן במישור הפרטני, ככל שיתעוררו נסיבות המצדיקות זאת⁶. להלן טבלה המסכמת את הנושא:

היבט	הסדרה
אופי התכנית	הכשרה עיונית + מעשית
מעמד משפטי	לומד + עובד בהכשרה מעשית
מעסיק בפועל	החונך (בעל המשק)
פיקוח	מנהלת משרד החוץ
מכסה שנתית	כ-4,000 משתלמים

⁶ סעיף 41 לפסק דין קו לעובד.

לסיכום:

התכנית הוכרה כחוקית בכפוף להסדרה ולפיקוח נאות, תוך הכרה בכפל-מעמד של המשתלם כלומד וכעובד בו-זמנית.

הערת המחברים: למדינת ישראל יש אינטרס להגדיל את מספר הסטודנטים הזרים ואת מספר המשתלמים הזרים במוסדות האקדמיה ובחקלאות הישראלית ממגוון רחב של סיבות. לדעת המחברים יהיה נכון לאפשר למשתלמים הזרים אשר סיימו את לימודיהם, תקופה של כ-8 חודשים של עבודה בתחום לימודיהם כדי לרכוש ניסיון.

בנוסף יהיה זה נכון לאפשר לבוגרי התכנית מהשנים הקודמות לקבל אשרת עבודה בישראל לתקופה של 63 חודשים ממועד קבלת האשרה (ולא ממועד תחילת ההשתלמות) (כעובדים בחקלאות. זאת עקב השכלתם, היכרותם עם נהלי העבודה בישראל ועם המנטליות המקומית.

8.1.3 זכאי חוק השבות

היחס כלפי זכאי שבות מקל בהרבה. זכאי השבות רשאים לקבל אשרה א-2 לתקופה רצופה של שלוש שנים, עד לתקופה כוללת של חמש שנים לכל הארכה. זאת בכפוף להצגת האישורים המתאימים. המבקש והנלווים לבקשה, רשאים לעבוד, זאת על פי התנאים הקבועים בחוק.

8.1.4 מינהל הסטודנטים והתלמידים

לצורך קידום, שילוב וטיפול בנוער ובסטודנטים בעלי זכאות, פרסם משרד העלייה והקליטה את נוהל מינהל הסטודנטים והתלמידים.⁷ בד בבד פורסמו

⁷ נוהל 5.8:

הוראות שעה ליוצאי אתיופיה,⁸ יוצאי בוכרה,⁹ הוראות שעה ליוצאי הקווקז,¹⁰ הוראות שעה ליוצאי עולי תימן ולעולים מבני המנשה,¹¹ וכן הוראות שעה לסטודנטים עולים מאתיופיה.¹²

8.1.5 תלמידי ישיבה

בדרך כלל תלמידי ישיבה הם זכאי חוק השבות, והנאמר בסעיף זכאי חוק השבות חל גם עליהם.

https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/procedures_draft_6/he/8.141.pdf

⁸ הוראת שעה מספר 170-

https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/procedures_draft_6/he/170_1.pdf

⁹ הוראת שעה מספר 210-

https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/procedures_draft_6/he/%D7%94%D7%95%D7%A8%D7%90%D7%AA%20%D7%A9%D7%A2%D7%94%20210%20-%D7%A1%D7%99%D7%95%D7%A2%20%D7%9E%D7%99%D7%A0%D7%94%D7%9C%20%D7%94%D7%A1%D7%98%D7%95%D7%93%D7%A0%D7%98%D7%99%D7%9D%20%D7%9C%D7%A1%D7%98%D7%95%D7%93%D7%A0%D7%98%D7%99%D7%9D%20%D7%99%D7%95%D7%A6%D7%90%D7%99%20%D7%91%D7%95%D7%9B%D7%A8%D7%94-%208.141.pdf

¹⁰ הוראת שעה מס' 287

https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/procedures_draft_6/he/287_0.pdf

¹¹ הוראת שעה מס' 347

https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/procedures_draft_6/he/347.pdf

¹² הוראת שעה מס' 386

https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/procedures_draft_6/he/8.141_386.pdf

8.2 מרצים וחוקרים אורחים

קטגוריה זו נחלקת בין מספר קטגוריות משנה שונות. בהמשך נתייחס לכל אחת מהן בנפרד.

נוהל זה בא להסדיר את הליך הגשת בקשת המעסיק לקבלת היתר להעסקת חוקר אורח בעל תואר שני לפחות במוסד מוכר להשכלה גבוהה בישראל והארכתו במידת הצורך, את הליך הגשת בקשה לאשרה ורישיון ישיבה ועבודה בישראל עבור החוקר ובני משפחתו הגרעינית והארכת תוקפם, וכן להסדיר את אופן הטיפול בבקשות.

8.2.1 מרצה או חוקר אורח

העסקת מרצה וחוקר אורח, בעלי תואר שני ומעלה, במוסד להשכלה גבוהה בישראל, כפופה לקבלת היתר ואשרת עבודה מסוג ב-1.¹³

על פי הנוהל מתן היתר ואשרה לחוקר אורח¹⁴ יינתן ההיתר בכפוף להמלצת נשיא המוסד להשכלה הגבוהה, ועל ידי רשות האוכלוסין.

אם הבקשה אושרה, ינפיק אגף ההיתרים ברשות האוכלוסין היתר להעסקת החוקר. היתר זה מאפשר העסקה רק למטרה אשר לשמה הונפק, קרי, העסקה במוסד האקדמי אשר ביקש את העסקתו, אין באפשרותו לעבוד בתחום אחר. על

¹³ סעיף 1ג לחוק עובדים זרים, התשנ"א-1991 וסעיף 2(ג) חוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952.

¹⁴ נהל רשות האוכלוסין וההגירה 5.3.0005, "נוהל הטיפול במתן היתר העסקה, אשרה ורישיון ישיבה למרצה/חוקר אורח במוסד להשכלה גבוהה" (14.6.2015) (להלן: "נוהל 5.3.0005").

מצב זה קיימת ביקורת מצד חוגי האקדמיה והתעשייה כאחד. ראו פירוט בסוף פרק זה.¹⁵

היתר העסקה יהא תקף לתקופה מרבית של עד שנתיים בכל פעם. בדומה להיתר העבודה למומחים אפשר להאריך את ההיתר עד לתקופה של 63 חודשים קלנדריים כלומר מיום הוצאת ההיתר הראשון.

על פי נוהלי רשות האוכלוסין, זכאי החוקר האורח או המרצה לפי העניין לצרף אליו בני משפחה מקרבה ראשונה. במקרה כזה, יוענק לבן הזוג רישיון תייר ב/2, ולילדיו הקטינים עד גיל 18 רישיון ישיבה מסוג א-2. רישיון התייר אינו מאפשר לבן הזוג לעבוד, ורישיון ישיבה מסוג א-2 מאפשר לילדים ללכת לבית הספר.

אף שרישיון התייר אינו מאפשר לבן הזוג של המרצה או החוקר האורח לעבוד, הרי שעל פי הנוהל תינתן, במקרים חריגים, לבן הזוג האפשרות לקבל רישיון עבודה מסוג ב-1. בקשה חריגה זו תיבחן בכפוף לנהלים ולבדיקות של רשות האוכלוסין וההגירה.

לאחר קבלת היתר העסקה, יש להגיש ברשות האוכלוסין וההגירה בקשה למתן אשרת כניסה ורישיון ישיבה לחוקר ולבני משפחתו. הרישיון שיינתן יהיה תקף בדרך כלל, על-פי בקשת המוסד, לתקופה מרבית של עד שנה בכל פעם ובסך הכול לתקופה מצטברת של לכל היותר 63 חודשים.¹⁶ החוקר ובני משפחתו רשאים לקבל אשרת כניסה רב-פעמית לתקופה המקסימלית של תוקף הרישיון שניתן להם. אשרה זו מאפשרת לחוקר ובני משפחתו לצאת ולהיכנס לישראל ללא הגבלה.

החוקר נדרש להגיע לקונסוליה הישראלית בחו"ל, טרם הגעתו לישראל. עם זאת, קיימים חריגים לכלל זה, המאפשרים לרשות האוכלוסין וההגירה להנפיק

¹⁵ אנו שותפים לביקורת, על כך ראו בסעיף עמדת המחברים.

¹⁶ סעיף ג.1.ט. לנהל 5.3.0005.

את האשרה גם כאשר החוקר לא ביקר בקונסוליה קודם לכן. בין היתר, הנוהל מתייחס למקרים שבהם החוקר נמצא בשנת שבתון ואינו מקבל שכר מהמוסד האקדמי בישראל.

הקלה נוספת היא האפשרות של המומחה לקבל אשרת רישיון מסוג ב/2. מדובר במקרים חריגים אשר מאושרים על ידי מנהל הלשכה האזורי ברשות האוכלוסין.

זמן טיפול הבקשה קצר באופן משמעותי מזמן הטיפול בבקשות לאשרה עבור מומחים זרים. משך הטיפול משתנה בהתאם לנסיבות הבקשה, לשלמות המסמכים ולצורך בבדיקות נוספות.

8.2.2 מרצה או חוקר בכיר מצטיין

לאור מקרים לא מעטים בהם רצו המוסדות האקדמאים להשאיר בישראל חוקרים מצטיינים, פורסם בנובמבר 2016 נוהל ייחודי¹⁷ מסוגו אשר מאפשר למרצה מצטיין, בעל תואר שלישי (PhD), ולבני משפחתו מקרבה ראשונה, לקבל מעמד קבע בישראל. הנוהל מטפל במספר מצומצם של בקשות מיוחדות, לחוקר או למרצה מצטיין בתחומו אשר עבר תהליך ארוך של בחינת התאמה אקדמית ונמצא על ידי המוסד האקדמי ראוי לקבלת קביעות במכון מחקר במוסד להשכלה גבוהה.

על פי נוהל זה יינתן תחילה היתר העסקה לתקופה של עד 63 חודשים (שנה בכל פעם) עם אפשרות להאריכו בחמש שנים נוספות (שנה בכל פעם). זאת בכפוף לעמידה בהוראות הנוהל המקורי למתן היתר ואשרה לחוקר אורח,¹⁸ מס' 5.3.0005.

¹⁷ נוהל רשות האוכלוסין וההגירה 5.3.0042 "נוהל הטיפול בבקשות להעסקה או למתן רישיון ישיבה לחוקרים ומרצים במוסדות להשכלה גבוהה המצויים במסלול למתן קביעות וכן לבני משפחותיהם" (עדכון 22.7.2024).

¹⁸ ראו לעיל ה"ש 14.

לאחר קבלת ההיתר, יש להסדיר את הרישיון במשרד הפנים עבור החוקר. הרישיון יכול גם את בן הזוג ואת ילדיו עד גיל 21, ולא עד גיל 18 כפי שנהוג בדרך כלל.

לאחר מיצוי תקופה זו תינתן אפשרות לקבל רישיון ישיבה מסוג א-5 לתקופה של ארבע שנים נוספות, שנתיים בכל פעם. בסיומו יינתן למרצה רישיון קבע לישיבה בישראל.

כאמור, נוהל זה פורסם בעקבות לחצים מצד האוניברסיטאות, ובעקבות ההכרה בחשיבות שמירת מעמדה של מדינת ישראל על מפת האקדמיה העולמית וכדי להרחיב את ההזדמנויות לשיתוף פעולה עם מוסדות אקדמיים ברחבי העולם.¹⁹

זהו נוהל פורץ דרך, שכן, עד אז, קבלת מעמד קבע בישראל הייתה שמורה לזכאי שבות, ולבני זוג של אזרחי ישראל.²⁰ לדעת המחברים זהו, במקרים המתאימים, נוהל חיובי אשר מבטא מגמה מבורכת של רשות האוכלוסין לנקיטת יוזמה לשיפור נושאים נקודתיים, ומשקף את ההתמקצעות של רשות האוכלוסין אשר נוקטת בגישה של פתרון צווארי בקבוק בלי לפחד מהשלכות רחב.

8.2.3 העסקת חוקרים זרים במסגרת תוכניות המחקר והחדשנות של האיחוד האירופי

מדינת ישראל משתתפת מזה שנים רבות בתוכניות המחקר והחדשנות של האיחוד האירופי. בין השנים 2014–2020 הייתה ישראל חברה מלאה בתוכנית Horizon 2020, אשר נועדה לקדם שיתופי פעולה מדעיים ותעשייתיים בין מדינות אירופה ומדינות נלוות. החל משנת 2021 הוחלפה תוכנית זו בתוכנית Horizon Europe,

¹⁹ שם.

²⁰ שם.

הפועלת בשנים 2021–2027, וישראל ממשיכה להשתתף בה במעמד של מדינה נלווית.²¹

תוכניות אלה מאפשרות למוסדות אקדמיים, מכוני מחקר, חברות וארגונים ישראליים להשתלב בקונסורציומים בין-לאומיים, לקבל מענקי מחקר ופיתוח, ולקיים שיתופי פעולה עם גופים מובילים באירופה. השתתפותה של ישראל בתוכניות אלה מסייעת לחוקרים ולחברות ישראליות להרחיב את פעילותם הבין-לאומית, לפתח קשרים מקצועיים ועסקיים, ולהיחשף להזדמנויות מחקר, פיתוח וחדשנות בקנה מידה עולמי.²²

מעסיק ישראלי אשר קיבל מענק או מימון במסגרת תוכניות המחקר והחדשנות של האיחוד האירופי, או באמצעות גופים ממשלתיים ישראליים התומכים בפרויקטים אלה, עשוי להיות זכאי להגיש בקשה להעסקת חוקר זר לצורך ביצוע הפרויקט, בכפוף להוראות רשות האוכלוסין וההגירה, להנחיות הרשות לחדשנות וליתר דרישות הדין בישראל.

התנאים לקבלת היתר עבודה לחוקר זר מפורטים בנוהל העסקת מומחים זרים ובהוראות הדין הרלוונטיות. ככלל, בני משפחתו של החוקר הזר רשאים לשהות בישראל בהתאם לסוג האשרה שתונפק להם, ובהתאם לנוהל 5.3.0042 כאמור לעיל.²³ כמו כן, המעסיק הישראלי מחויב להעניק לחוקר הזר את כלל הזכויות הקבועות בחוק, לרבות ביטוח רפואי, תנאי העסקה הולמים וזכויות סוציאליות בהתאם לחוק עובדים זרים ולמשפט העבודה הישראלי.

²¹ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-research-and-innovation/europe-world/international-cooperation/association-horizon-europe/israel_en

²² https://innovationisrael.org.il/en/press_release/israel-signed-agreement-to-participate-in-horizon-europe/?utm_source=chatgpt.com

²³ ראה לעיל ה"ש 17

8.3 תיקון BDS

תיקון 28 לחוק הכניסה לישראל נועד למנוע את הכניסה לישראל לגורמים אשר פועלים כנגד מדינת ישראל. התיקון לחוק קובע כדלקמן:

"לא יינתנו אשרה ורישיון ישיבה מכל סוג שהוא, לאדם שאינו אזרח ישראלי או בעל רישיון לישיבת קבע במדינת ישראל, אם הוא, הארגון או הגוף שהוא פועל בעבורם, פרסם ביודעין קריאה פומבית להטלת חרם על מדינת ישראל, כהגדרתו בחוק למניעת פגיעה במדינת ישראל באמצעות חרם, התשע"א-2011, או התחייב להשתתף בחרם כאמור"²⁴.

במקרה אחד, נדון עניינה של סטודנטית אמריקאית, בשם לורה אל קאסם, ממוצא פלסטיני, אשר סיימה את לימודי תואר ראשון באוניברסיטה בפלורידה, שם הובילה את התא המקומי של ה-BDS. היא קיבלה אשרת לימודים מהקונסוליה הישראלית, אך עם הגעתה לנתב"ג סורבה כניסתה לישראל עקב תמיכה בחרם על ישראל. אך בג"צ פסק כי כניסתה תותר²⁵.

ביום 23/02/2025, תוקן חוק הכניסה לישראל, לפיו לא יינתנו אשרה ורישיון ישיבה מכל סוג שהוא למי שאינו אזרח ישראלי או בעל רישיון לישיבת קבע, אם הוא, הארגון או הגוף שהוא פועל בעבורם עשה ביודעין אחד מאלה: 1. קריאה לחרם על מדינת ישראל, או התחייבות להשתתף בחרם כאמור. 2. פרסום, בכתב או בעל פה, דברי הכשחת שואה. 3. פרסום, בכתב או בעל פה, דברי הכחשת טבח 7 באוקטובר 2023²⁶. 4. פרסום, בכתב או בעל פה, דברי תמיכה בהעמדה לדין של אזרחים ישראלים במדינת חוץ או בבית דין בין-לאומי בשל

²⁴ סעיף 2(ד) לחוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952.

²⁵ נעה לנדאו, "מסורבת הכניסה כלואה בנתב"ג עד להחלטה סופית בעניינה", **הארץ**, 7.10.2018.

²⁶ חוק הכניסה לישראל (תיקון מס' 40) התשפ"ה-2025

פעולות שעשו במסגרת תפקידם בצבא הגנה לישראל או באחת מזרועות הביטחון של מדינת ישראל.

8.4 הקלות על סטודנטים זרים

המועצה להשכלה גבוהה (המל"ג) פועלת לאורך השנים לקידום תוכניות שמטרתן הינה העלאת כמות הסטודנטים הזרים בישראל. זאת להעלאת איכות האקדמיה, חיזוק המוניטין הבינלאומי של ישראל, חיזוק הקשר עם התפוצות וכן צמצום החרמות האקדמיים. הכוונה הינה להתמקד בסטודנטים מאסיה, בעיקר מהודו ומסין ולאחר מכן בסטודנטים יהודים מארה"ב וקנדה.

פרופסור יפה זילברשץ, יו"ר ועדה לתכנון ותקצוב של מערכת ההשכלה הגבוהה (ות"ת) הודיעה בעבר על תוכנית של הגדלת כמות סטודנטים זרים באקדמיה, כאשר אוכלוסיית היעד של הסטודנטים הינה ממדינות מתפתחות, בעיקר מהמזרח הרחוק (סין והודו) וסטודנטים יהודים מרחבי העולם. בעניין הסטודנטים היהודים, בהיותם זכאי שבות- אין עניין של אשרת עבודה.

האפשרויות העומדות בפני סטודנטים זרים בישראל הן תואר ראשון מלא, תארים מתקדמים (מתואר שני ועד מחקר, הכולל גם פוסט-דוקטורט), וכן קורסים קצרים הנקראים "החוויה האקדמית", שהם קורסי קיץ או סמסטר אחד.

לשם כך, קבע המל"ג שלושה עקרונות לצורך מטרה זו. העיקרון הראשון הוא הקמת מנגנון פנימי במל"ג, שיעבוד להסרת חסמים ביורוקרטיים עבור הסטודנטים הבינלאומיים, ובהם חסמי ביטוח בריאות, בנקאות ורישיונות עבודה. העיקרון השני הוא בניית כוח בתוך המוסדות. המל"ג מציעה כיום סיוע למוסדות — באמצעות הכוונה לגבי הדרכים הנכונות לבנות קורס באנגלית ולפתח מנגנוני הוראה מעניינים, שיביאו לישראל יותר סטודנטים; וכן מתן תמריץ כספי להקמת תוכניות ייעודיות. העיקרון השלישי הוא הקמת מערך שיווק שיפרסם את המוסדות הישראליים להשכלה גבוהה בעולם. לצורך כך כבר הושק אתר באנגלית, ובו מידע לגבי האפשרויות שעומדות בפני סטודנטים זרים.

לדעת המחברים, יש לאפשר לסטודנטים הזרים היתר עבודה לצורך מימון לימודיהם האקדמיים, ולא רק עבודה בקמפוס. אם הות"ת מעוניין להגדיל את מכסת הסטודנטים הזרים בישראל, יש לאפשר לסטודנטים הזרים לעבוד.

זאת במיוחד בהתחשב ביוקר המחיה בישראל, ובהתחשב בכך שבמקרים רבים לסטודנטים אין את האמצעים הנדרשים. עבודתם של סטודנטים זרים צפויה להיות, מבחינות רבות, תרומה משמעותית למעסיקים, מבחינת השליטה בשפות הזרות, הבנת המנטליות ומבחינות נוספות.

8.5 תוכנית מארי קירי²⁷

מדינת ישראל חתומה במסגרת שיתוף פעולה במו"פ (מחקר ופיתוח) שנחתמו עם מדינות באירופה בתוכנית מארי סקלודובסקה קירי לניידות חוקרים בין מדינות²⁸.

8.6 עמדת המחברים

שילוב מרצים זרים וחוקרים זרים, אשר שוהים בישראל עקב עבודתם באקדמיה, בתעשייה בישראל הוא חיוני לכלכלת ישראל. שילוב זה יסייע לישראל למצב את מעמדה בעולם בכל הנוגע לפיתוחים ולהמצאת טכנולוגיות מתקדמות. זאת לאור מומחיותם הייחודית של החוקרים הזרים והידע הרב שרכשו במדינת מוצאם, ואשר בזכותו הוזמנו לארץ.

המחברים סבורים כי יש להקל על אפשרויות העסקה בישראל של מרצים זרים ושל חוקרים זרים. כך למשל, יש לאפשר לחוקר הזר לעבוד בתעשייה הישראלית, תמורת תשלום, ולא רק במוסדות אקדמיים או בתוכנית "מארי קירי" ו/או בתוכנית "Horizon Europe".

²⁷ מארי קירי הייתה מדענית פולנייה-צרפתייה, חלוצה בחקר תופעת הרדיואקטיביות, האשה הראשונה שזכתה בפרס נובל, והאשה הראשונה שזכתה ב-2 פרסי נובל.

²⁸ תכנית המו"פ האירופית יוצאת לדרך, [http://www.iserd.org.il/_Uploads/dbsAttachedFiles/ISERD_HEB\(2\).pdf](http://www.iserd.org.il/_Uploads/dbsAttachedFiles/ISERD_HEB(2).pdf)

זאת הן בהתאם לנוהג האקדמי של "יום תעשייה בשבוע" והן כמשרה חלקית נוספת, זאת ללא מגבלות על השכר המשולם לו. לדעת המחברים, יש לישראל אינטרס לאפשר לחוקרים לעבוד בישראל במסגרת תוכנית "מארי קירי" או בתוכנית "Horizon Europe". כדי להתאים את ההיתרים לאקדמיה, אפשר לקבל היתר עבודה שאינו מוגבל בשכר. קבלת אופציות היא חלופה ראויה, למשל, לשכר.

לדעת המחברים רצוי מאוד לאפשר למומחה זר, אשר עובד בתעשייה, לשמש גם כמרצה במוסד אקדמי. כן יש לאפשר למומחה הזר לשמש מנחה לסטודנטים לתואר שני או שלישי בתשלום, זאת במקביל עם עבודתו בתעשייה.

דעת המחברים היא להרחיב את ההקלה גם לחוקרים שלא מגיעים דרך תוכנית "מארי קירי" או בתוכנית "Horizon Europe", וזאת על ידי קבלת היתרי עבודה כפרי-לנסרים ובנוהל שקיים ביחס להיתרי עבודה ל-90 יום. האפשרות הכפולה, להעסיק מרצים וחוקרים זרים בתעשייה ובכלכלה בישראל ולאפשר למומחים זרים שמועסקים במגזר העסקי לעסוק גם במחקר ובהוראה באקדמיה, תאפשר למשק הישראלי למצות את המיטב מנוכחותם בישראל, ותעלה את האטרקטיביות של השהות בישראל בעיני המומחים הזרים.

אין ספק כי הרחבת האפשרויות במסלול זה תקל על הגעתם לישראל של חוקרים זרים ושל מרצים זרים מהשורה הראשונה, בטח לאור המצב הביטחוני בישראל מאז אוקטובר 2023. חוקרים אלה גם יתרמו ליצירת קשרים חשובים, להעברת ידע, לפיתוח ומיצוב מעמדה של האקדמיה הישראלית ושל התעשייה הישראלית בעולם.

רשימת מקורות

חקיקה

- חוק עובדים זרים, התשנ"א-1991, סעיף 1ג
- חוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952, סעיפים 2(ג), 3(ב)
- חוק הכניסה לישראל (תיקון מס' 40) התשפ"ה-2025

פסיקה

- ע"מ 6629/21 - אטלנטיס מרכזי הכשרה לחקלאות בעמ נגד משרד החוץ - אגף משב
- בג"צ 3717/21 - קו לעובד נגד ממשלת ישראל

נהלים

- נוהל רשות האוכלוסין וההגירה 5.3.0005, "נוהל הטיפול במתן היתר העסקה, אשרה ורישיון ישיבה למרצה/חוקר אורח במוסד להשכלה גבוהה" (14.6.2015)
- נוהל רשות האוכלוסין וההגירה 5.3.0041 "נוהל הטיפול בבקשות למתן היתר העסקה ורישיון שהייה ועבודה למומחים זרים" (10.12.2015)
- נוהל רשות האוכלוסין וההגירה 5.3.0042 "נוהל הטיפול בבקשות להעסקה או למתן רישיון ישיבה לחוקרים ומרצים במוסדות להשכלה גבוהה המצויים במסלול למתן קביעות וכן לבני משפחותיהם" (8.3.2018)

— נוהל רשות האוכלוסין וההגירה 5.8.0002 "נוהל מתן/הארכת רישיון
שהייה מסוג א/2 לתלמידים ולסטודנטים זרים במוסדות להשכלה גבוהה"
(24.6.2015)

